

Bazy Danych

Andrzej M. Borzyszkowski

**Instytut Informatyki
Uniwersytetu Gdańskiego**

materiały dostępne elektronicznie

<http://inf.ug.edu.pl/~amb>

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

Program wykładu

- Wstęp: historia, systemy zarządzania bazą danych
- Modelowanie danych: encje, związki, atrybuty
- Model relacyjny i algebra relacyjna
- Projektowanie baz danych
 - postaci normalne
- Język SQL – realizacja algebry relacyjnej
 - definiowanie danych
 - operowanie na danych: dostęp, aktualizacja
- Integracja ze środowiskiem programistycznym
- Współbieżność, blokady, transakcje
- Fizyczna organizacja plików, indeksy, optymalizacja

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

2/23

Bibliografia, oprogramowanie

- R. Elmasari, S. B. Navathe, *Wprowadzenie do systemów baz danych*, Helion, 2005
- R. Stones, N. Matthew, *Bazy danych i PostgreSQL*, Helion, 2002 (seria Wrox)
- Jeffrey D. Ullman, Jennifer Widom, *Podstawowy wykład z systemów baz danych*, WNT, 2001 (seria Klasyka Informatyki)
- Praca w laboratorium:
 - system PostgreSQL (open source, dostępny na systemy Linux i Windows)
 - wersja online: <https://sqliteonline.com/> pozwala emulować wiele SZBD, n.p. Postgres

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

3/23

Dane

- Przechowywanie danych:
 - bank: wszystkie transakcje
 - sprzedaż: klienci, towary
 - produkcja: części, dostawcy, proces produkcyjny
 - administracja państwowa: dane osobowe, miejsce zamieszkania, samochody
 - urząd skarbowy: dochody, podatki
 - szkoła wyższa: studenci, pracownicy, proces dydaktyczny
- Komputery służą (były zaprojektowane) do obliczeń
 - ale używamy je również do przechowywania i przetwarzania danych

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

4/23

Technologia

- Technologia komputerowa
 - plik: sekwencyjny zapis danych, dobry np. dla muzyki/filmu
 - albo trochę struktury: wiersze z polami, znaczniki

```
hplip:x:107:7:HPLIP system user,,,:/var/run/hplip:/bin/false
gdm:x:108:113:Gnome Display Manager:/var/lib/gdm:/bin/false
amb:x:1000:1000:Andrzej Borzyszkowski,,,:/home/amb:/bin/bash
postgres:x:111:115:PostgreSQL
administrator,,,:/var/lib/postgresql:/bin/bash
```
 - rekordy i pola
 - indeksy: dodatkowy plik zawierający adresy rekordów wyszukiwanych wg klucza
 - tzw. hasze (skrót): sam klucz wyznacza adres
 - gdy zachodzi kolizja adresów, to wyszukiwanie sekwencyjne

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

5/23

Technologia – problemy

- Problemy:
 - nieregularność danych, różna liczba pól w rekordach, różna wielkość rekordów
 - wielkość danych (tzn. liczba rekordów), wydajność
 - warunki spójności (=integralności)
 - nie są wyrażone bezpośrednio
 - nie są też gwarantowane
 - problem dostępu współbieżnego

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

6/23

Baza danych

- Zbiór powiązanych ze sobą informacji
 - opisujących *fakty i zdarzenia*
 - zachodzące w pewnym wycinku rzeczywistości
 - przechowywanych w sposób *trwały*
 - zorganizowanych w *strukturę* pozwalającą na ich szybkie wyszukiwanie i analizę
- Baza danych jest projektowana, konstruowana i wypełniana danymi
 - w określonym *celu*, ma określone zastosowania,
 - ma określonych *użytkowników*.
- Przykład: systemy ewidencyjne (rejestrują i analizują dane)
 - finansowo-księgowe, śledzenia aktywności użytkowników, centrale telefoniczne, systemy alarmowe

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

7/23

System Zarządzania Bazą Danych

- Zestaw programów umożliwiających *definiowanie, konstruowanie* baz danych, *manipulowanie i udostępnianie* zawartych w nich danych oraz *ochronę i konserwację*
 - SZBD (DBMS – *database management system*)
- System bazy danych = baza danych + system zarządzania bazą danych
- Operacje wykonywane na danych
 - tworzenie nowych plików
 - dodawanie danych do plików
 - wyszukiwanie i odczytywanie danych z plików
 - modyfikowanie i usuwanie danych w plikach
 - usuwanie całych plików (pustych lub nie)

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

8/23

Znane i lubiane implementacje SZBD

- Oracle
 - MySQL
 - Microsoft SQL Server
 - PostgreSQL
 - MongoDB
 - IBM DB2
 - dBASE
 - Sybase
 - Adabas
 - Informix
 - SQLite (niezupełnie SZBD)
 - MS Access (czy to w ogóle SZBD?)
- <http://is.gd/buzdrE> wikipedia:
Lista_systemów_zarządzania_relacyjnymi_bazami_danych
- http://db-engines.com/en/ranking_trend lista rankingowa

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

9/23

Otoczenie programistyczne

- Aplikacje zewnętrzne
- Programy do budowy aplikacji
- Programy narzędziowe (np. kopie zapasowe)
- Arkusze kalkulacyjne,
 - pakiety statystyczne,
 - inne programy do analiz wykorzystujących zgromadzone dane,
 - programy do grafiki,
 - edytory raportów, etc

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

10/23

Architektura klient-serwer

- Aplikacja bazodanowa
 - na serwerze zawierającym SZBD
 - na komputerze użytkownika (klient)
- Funkcje serwera
 - zarządzanie bazą danych (w tym dbałość o spójność danych)
 - zarządzanie kontami użytkowników
 - wykonywanie poleceń przekazanych przez klienta
- Funkcje klienta
 - kontakt z użytkownikiem (interfejs, np. graficzny)
 - wykonywanie lokalne obliczeń
 - komunikacja z serwerem
 - prezentacja danych otrzymanych od serwera

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

11/23

Języki zapytań

- Języki zapytań (*query*)
 - dawniej przewidywane zapytania sterowały projektem bazy
 - inne zapytania były bardzo nieefektywne
 - bazy relacyjne są neutralne
- Pierwsze języki zapytań
 - QBE (*query by example*) – zapytanie przez przykład
 - SQL – standardowy język zapytań
 - dziś rozwinął się do powszechnego standardu
- SQL
 - manipulowanie danymi – wstawianie, usuwanie, wyszukiwanie
 - definiowanie danych – tworzenie tabel
 - sterowanie danymi – np. prawa dostępu w bazie danych

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

12/23

Przykład

- Baza danych „uniwersytet”:
 - student (imię i nazwisko, rok i kierunek studiów, indeks)
 - przedmiot (nazwa i skrót, kierunek, liczba godzin)
 - obsada (przedmiot, prowadzący, semestr)
 - oceny (student, przedmiot, ocena)
 - wymagania (przedmiot, co wymaga)
- Dane podzielone są na wiele plików,
 - plik składa się z rekordów (wiersze/krotki, *tuple*)
 - kolumny/pola/attributy, stała liczba i format
 - komórki są atomowe
 - mają one ustalone z góry typy (napis/liczba/data ...)

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

13/23

Baza danych vs. dane rozproszone

- Integracja danych
 - baza może być traktowana jako połączenie informacji zawartych w odrębnych plikach danych
 - przykład: dziekanat posługuje się tabelą ocen by analizować zaliczenia studentów, inny dział oblicza wynagrodzenie pracowników korzystając z obsady danych
- Gdyby każdy z działów miał swoje dane:
 - nadmiarowość
 - niepotrzebnie zajęte miejsce
 - niebezpieczeństwo niespójności danych
 - odmienny format danych w każdym dziale
 - być może utrudniłoby to wymianę

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

14/23

Cechy systemów baz danych

- Opis struktury
 - SZBD przechowuje *katalog* czyli informację o strukturze wszystkich plików bazy danych
 - również informacje o użytkownikach i ich uprawnieniach
 - SZBD jest przystosowany do obsługi dowolnej bazy, struktura nie jest częścią aplikacji

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

15/23

Cechy systemów baz danych, c.d.

- Abstrakcja danych
 - aplikacja jest niezależna od struktury bazy danych
 - istnieje możliwość dodania pól, połączenia tabel, zmiany organizacji wewnętrznej, etc.
 - istnieje możliwość zmiany sposobu dostępu do danych
 - w podejściu obiektowym aplikacja może być niezależna od operacji: wywołuje metody, implementacja operacji w metodzie

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

16/23

Cechy systemów baz danych, 3

- Spójność (integralność) danych
 - system pozwala zdefiniować własności wymagane od danych
 - system sprawdza te własności
 - zmniejsza ryzyko zapisania błędnych danych w bazie (błędy użytkowników)
 - zmniejsza/niweluje ryzyko błędów sprzętowych/awarii
 - zmniejsza/niweluje ryzyko błędów wskutek dostępu współbieżnego

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

17/23

Cechy systemów baz danych, 4

- Poufność danych, obsługa perspektyw
 - różni użytkownicy mają dostęp do różnych danych
 - nie każdy użytkownik bazy powinien mieć dostęp do wszystkich danych,
 - dane zbiorcze/indywidualne, czytanie/zapis
 - może nawet nie wiedzieć o istnieniu niektórych danych
- Autoryzacja dostępu: system kont z hasłami, różne systemy identyfikacyjne

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

18/23

Cechy systemów baz danych, 5

- Współdzielenie danych
 - fragmenty danych mogą być używane przez wielu użytkowników jednocześnie (współbieżność)
 - problem czytelników i pisarzy
 - *transakcja* - niepodzielna operacja dokonana przez jednego z użytkowników, izolowana od innych operacji
- Niezawodność
 - możliwość odtworzenia bazy sprzed awarii sprzętowej czy programowej
- Wydajność
 - struktura odpowiednia do wyszukiwania danych (indeksy)

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

19/23

Zalety rozwiązań bazodanowych

- Ograniczanie nadmiarowości (redundancji)
 - większy wysiłek przy wprowadzaniu danych
 - większa zajętość miejsca (dziś mniej ważny argument)
 - niespójność danych (błędy w niektórych kopiach, rozbieżność wprowadzanych danych)
- Ale: nadmiarowość może być pożyteczna
 - dane bliżej użytkownika końcowego
 - dane wynikowe przechowywane w celu dalszego użycia
 - wniosek: nadmiarowość trzeba kontrolować

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

20/23

Zalety rozwiązań bazodanowych, c.d.

- Różnorodność interfejsów
 - baza danych jest jedna, ale różni użytkownicy mogą różnie ją widzieć
 - narzędzia graficzne, formatki do wprowadzania danych, graficzne przedstawienie danych
 - dostęp przez witrynę internetową, przez aplikację mobilną, bezpośrednio poprzez SQL
- Definiowanie reguł
 - automatyczne wnioskowanie na podstawie danych
 - automatyczne podejmowanie odpowiednich działań
 - również dbałość o spójność (wartości czy zależności pomiędzy danymi, *business rules*)

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

21/23

System BD – użytkownicy

- Użytkownik końcowy
 - komunikuje się z bazą
 - realizuje swoje cele za pomocą udostępnionego mu interfejsu (system formularzy, procesora zapytań SQL)
- Rodzaje użytkowników końcowych:
 - dorywczy: inne potrzeby za każdym podejściem
 - naiwny użytkownik: standardowe i powtarzalne czynności, używa formularzy
 - doświadczony użytkownik: wykonuje niestandardowe operacje, używa SQL

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

22/23

System BD – użytkownicy

- Programista aplikacji
 - określa wymagania użytkowników końcowych (naiwnych)
 - tworzy programy umożliwiające użytkownikom końcowym dostęp do bazy
- Projektant bazy
 - identyfikuje dane do przechowania, projektuje struktury, przewiduje perspektywy dla różnych użytkowników
- Administrator
 - specjalista z dziedziny IT (*Information Technology*)
 - zakłada bazę danych, implementuje kontrolę dostępu do bazy, monitoruje wykorzystanie, odpowiada za wydajność systemu i za bezpieczeństwo danych

© Andrzej M. Borzyszkowski

Bazy Danych

23/23